

6. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности // Вольф Соломонович Мерлин. - М.: Педагогика. - 1986. - С. 256. - (С. 10-124).

7. Мешко Г.М. Індивідуальний стиль спілкування як показник професійної майстерності педагога / Г.М. Мешко, О.І. Мешко // Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в Європейський освітній простір: матеріали регіонального науково-практичного семінару. - Тернопіль. - 2007 р. - С. 177. - (С. 17-20).

8. Шейн С.А. Диалог как основа педагогического общения / С.А. Шейн / Вопросы психологии. - 1991. - № 1. - С. 51-54.

9. Яфарова Е.В. Культура общения учителя как основа воспитания / Е.В. Яфарова // Проблемы становления гармоничной личности: Сборник научных статей. - Балашов: Изд-во БГПИ. - 2000. - С. 133-135.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1960-1991 РР.)

УДК 379.81: : 374 „1960/1991”

Балахтар В.В.

У статті висвітлено нормативно-правове та організаційне забезпечення становлення і розвитку дозвілля дітей та підлітків у системі позашкільної освіти в Україні (1960-1991 рр.). Виявлено, що вивчення нормативної бази цієї ланки є доцільним і актуальним в умовах перебудови суспільства, що негативно відображається на розвитку зростаючого покоління, створює неабиякі соціальні проблеми і спонукає суспільство шукати шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: дозвілля дітей та підлітків, позашкільна освіта, позашкільні навчальні заклади, нормативно-правове забезпечення, організаційне забезпечення, постанова, положення.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ И ОРГАНИЗАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ДОСУГА ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ В СИСТЕМЕ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ (1960-1991 РР.)

Балахтар В.В.

В статье автор рассматривает нормативно-правовое и организационное обеспечение становления и развития досуга детей и подростков в системе внешкольного образования в Украине (1960-1991 гг.). Анализ изучения нормативной базы этого звена свидетельствует о необходимости и актуальности в условиях перестройки общества, что негативно отображается на развитии подрастающего поколения, создает существенные социальные проблемы и побуждает общество искать пути их решения.

Ключевые слова: досуг, внешкольное образование, внешкольные учебные учреждения, организация досуга детей и подрост-

ков, нормативно-правовое обеспечение, организационное обеспечение, постановление, положение.

THE LEGAL AND ORGANIZATIONAL SUPPORT FOR THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF LEISURE TIME FOR CHILDREN AND TEENAGERS IN SCHOOL EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE (1960-1991)

Balakhtar Valentina

The article highlights legal and organizational support for the establishment and development of leisure time for children and teenagers in the school education system in Ukraine (1960-1991). The study of the regulatory framework that links was revealed are appropriate and relevant in the restructuring of society that is displayed on the negative development of the growing generation, creates enormous social problems and encourages society to look for ways to resolve them.

Key words: leisure time for children and teenagers, school education, school educational institutions, regulatory and legal support, organizational support, resolutions, regulations.

Ефективна організація дозвілля зростаючого покоління в системі позашкільної освіти потребує належного нормативно-правового й організаційного, кадрового, науково-методичного, фінансового і матеріально-технічного забезпечення.

У сучасному розумінні нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти – це система організаційних заходів, яка передбачає наявність необхідних нормативно-правових документів, що визначають розвиток законодавчих засад діяльності системи позашкільної освіти, позашкільних навчальних закладів та інших соціальних інституцій цієї сфери. А структура позашкільної освіти, що забезпечує її ефективне функціонування й розвиток, становить організаційне забезпечення системи позашкільної освіти [8, с.73].

Звернення до вивчення нормативної бази цієї ланки є доцільним і актуальним в умовах перебудови суспільства, що негативно відображається на розвитку підлітків, створює неабиякі соціальні проблеми і спонукає суспільство шукати шляхи їх розв'язання. Одним із засобів вирішення проблеми бездоглядності дітей, організації їх змістовного дозвілля, зменшення кількості правопорушень, здійснених дітьми та підлітками в радянський період, було розширення мережі позашкільних установ, організація їх якісної роботи, поліпшення спільної діяльності шкіл, позашкільних установ, сім'ї та громадськості.

Розглядаючи нормативно-правову базу й організаційне забезпечення системи позашкільної освіти в Україні, зауважимо, що Україна, перебуваючи в складі колишнього Радянського Союзу, була практично усунута від своєї політики як у галузі освіти загалом, так і позашкільної освіти зокрема, їй залишалось виконувати рішення з'їздів КПРС, постанов Пленумів ЦК КПРС, нормативних актів союзного уряду. Усі постанови й документи сис-

теми позашкільної освіти в Україні в досліджуваний нами період приймалися з наслідуванням аналогічних документів союзного значення. Правове поле системи позашкільної освіти України складалося з законів СРСР і УРСР, указів Президій Верховних Рад СРСР та УРСР, постанови і розпорядження Ради Міністрів СРСР і УРСР, накази та інструкції відповідних міністерств, рішення місцевих Рад і їх виконавчих комітетів, інші нормативні акти.

Результати вивчення матеріалів Міністерства освіти УРСР, органів народної освіти, положень програми КППС, затвердженої на ХХІІ з'їзді партії, промови М. С. Хрущова на Всесоюзному з'їзді вчителів, Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР», прийнятого Верховною Радою СРСР 24.12.1958 р. та продубльованого Верховною Радою Української РСР 17.04.1959 р., і документів інших загальносоюзних заходів свідчать про те, що в зазначений період були визначені пріоритети ідеологічної роботи, перспективи, нові завдання щодо дальшого розвитку освіти, головним з яких було «...виховання всіх трудящих в дусі високої ідейності і відданості комунізму, комуністичного ставлення до праці і суспільного господарства, цілковите подолання пережитків буржуазних поглядів, всебічний, гармонійний розвиток особи, створення справжнього багатства духовної культури» [3, с. 226].

Прийняття цих та інших нормативних документів сприяло вдосконаленню діяльності позашкільних закладів і спрямувало їх подальший розвиток у системі вітчизняної освіти, зокрема визначено принципи побудови і перспективи розвитку сітки нових типів шкіл та позашкільних закладів, удосконалено діючі і розроблено та запроваджено в дію проекти нових навчальних планів і програм, положень, методичної літератури з питань позашкільної роботи щодо поліпшення навчально-виховної роботи в закладах усіх типів, подання відриву навчання від життя, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду та впровадження його в практику роботи кожної установи. Проведено реорганізацію міських палаців піонерів в обласних центрах в обласні, а Київського міського палацу піонерів – у республіканський та ін. [17, с. 108-129].

Зміцнення зв'язку школи з життям, виробництвом, практикою відкрило перед учителями широке поле діяльності щодо удосконалення навчання і виховання молодого покоління. Зросли вимоги педагогічного керівництва та контролю за роботою вчителів. Відповідно до постанови ЦК КППС від 9.01.1960 р. «Про завдання партійної пропаганди в сучасних умовах» особлива увага у вихованні й навчанні дітей та підлітків спрямовувалася «на подальше покращення ідейно-політичного, атеїстичного та естетичного виховання, на покращення роботи піонерських, комсомольських та учнівських організацій» [9, с. 7], у тісному поєднанні «навчання з працею, з практикою комуністичного будівництва» [3, с. 226].

На відзначення 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції Міністерством освіти УРСР проведено ряд масових заходів – конкурсів, оглядів, естафет, зльотів, змагань тощо [15, с. 2]: Всесоюзного характеру – огляди позашкільних дитячих установ [12, с. 212], Республіканський огляд шкільних музеїв, залів, кімнат В. І. Леніна [11, с. 3] тощо, які сприяли вдосконаленню та розвитку позашкільної освіти.

Огляд позашкільних установ, проведений Міністерством освіти УРСР і ЦК ЛКСМУ відповідно до спільного наказу від 28.11.1962 р. № 200 «Про підсумки огляду роботи позашкільних установ», в якому взяли участь всі заклади республіки, сприяв посиленню зв'язків з виробничими колективами, зміцненню матеріально-технічної бази позашкільних установ, залученню широких кіл громадськості до роботи з дітьми в позаурочний час. Згідно з «Положенням про огляд роботи позашкільних установ», перші місяці було присуджено таким позашкільним установам: Львівському палацу піонерів, Іршавському будинку піонерів Закарпатської області, Харківській обласній станції юних натуралістів, їх відзначено і грошовою премією. Перше місце розділили також між Кримською і Кіровоградською станціями юних техніків та Львівською й Одеською екскурсійно-туристськими станціями. Другі місяці - Донецькому палацу піонерів, будинку піонерів Жовтневого району м. Кривого Рогу, Хмельницькій обласній станції юних натуралістів. Кожну з названих позашкільних установ нагороджено грошовою премією. Розділили другі місяці між Житомирською і Хмельницькою обласними станціями юних техніків та Миколаївською і Чернігівською екскурсійно-туристськими станціями [10, с. 112].

Згідно зі спільною постановою ЦК ЛКСМУ, Міністерства освіти УРСР, Української Республіканської Ради Профспілок, Міністерства комунального господарства УРСР та Української Республіканської Ради Союзу спортивних товариств і організацій «Про підсумки Республіканського огляду роботи позашкільних дитячих установ, присвяченою 50-річчю Великої жовтневої соціалістичної революції» № 43 від 15.11.67 р., у 1965-1967 рр. у республіці проведено повторний огляд позашкільних дитячих установ, в якому взяли участь 696 палаців і будинків піонерів та школярів, 184 станції юних техніків, туристів і натуралістів, 223 дитячі спортивні школи, 6 дитячих залізниць і 3 флотилії, 930 дитячих секторів профспілкових клубів, палаців і будинків культури, близько 800 кімнат піонерів і школярів при будинкоуправліннях, дитячі бібліотеки, кінотеатри та парки. Аналіз звітів свідчить, що огляд сприяв підвищенню ролі позашкільних дитячих установ у боротьбі за глибокі та міцні знання учнів, у вихованні їх відповідно до вимог радянського часу [12, с.213]. Варто відзначити, що за період проведення огляду зміцніла база позашкільних установ, зокрема, збудовано та переведено в нові приміщення більше 150 позашкільних дитячих установ республіки, створено і відремонтовано 505 дитячих кімнат при будинкоуправліннях, організовано 24 нові туристські бази, збудовано 7 палаців піонерів і школярів в обласних центрах країни. Переможцями республіканського огляду визнано 30 позашкільних дитячих установ, зокрема: Київський міський Палац піонерів і школярів, Херсонську обласну станцію юних техніків, Львівську та Чернігівську обласні екскурсійно-туристські станції, Хмельницьку обласну станцію юних натуралістів, Чортківський міський Палац піонерів і школярів Тернопільської області, Рухівський районний Будинок піонерів і школярів Закарпатської області, Львівську дитячу спортивну школу №2, дитячий сектор Палацу культури ім. Жданова Запорізького автомобільного заводу «Комунар» [15, с. 4].

Обласними відділами народної освіти, комітетами ЛКСМУ, обласними Радами профспілок, обласними управліннями охорони громадського поряд-

ку, відповідно до постанови колегії Міністерства освіти УРСР від 14.07.1967 р. «Про виконання постанов ЦК КП України і Ради Міністрів «Про заходи по викоріненню бездоглядності і злочинності серед неповнолітніх в УРСР» та «Про заходи по посиленню боротьби з злочинністю в УРСР», розроблені заходи щодо поліпшення спільної роботи школи, позашкільних закладів, сім'ї та громадськості щодо виховання дітей та підлітків й організації їх змістовного дозвілля [12, с. 20]. А постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 08.12.66 р. № 900 «Про заходи подальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи в Українській РСР» посилила контроль за здобуттям обов'язкової середньої освіти учнівською молоддю, визначила заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази позашкільних закладів, завдання щодо приведення змісту освіти у відповідність з вимогами розвитку науки, техніки і культури, перебудови навчально-виховного процесу без відриву від виробництва, а також виокремила завдання щодо виховання свідомої дисципліни і культури поведінки дітей та підлітків та ін. [14, с.67-69].

Піднесення рівня навчально-виховної роботи у світлі постанови регламентувало введення в штат закладу посади організатора позашкільної виховної роботи, основним обов'язком якого була відповідальність за організацію виховного і дозвіллевого процесу в позаурочний час, керівництво діяльністю педагогічного колективу школи щодо формування світогляду школярів, виховання ставлення до навчання, праці, розвитку моральних та естетичних якостей, фізичного вдосконалення, підвищення кваліфікації на різних курсах, семінарах, практикумах і шляхом самоосвіти [13, с. 17-19].

За результатами вивчення роботи позашкільних установ щодо виконання рішень XXIV з'їзду КПРС, XXIV з'їзду КПУ та постанови ЦК КПУ від 18.05.1967 р. «Про стан та заходи щодо дальшого поліпшення роботи дитячих позашкільних установ республіки» встановлено, що органи народної освіти посилили увагу щодо її поліпшення, підвищення громадсько-політичної активності і комуністичної свідомості школярів, провели велику профілактичну роботу з дітьми, які мали відхилення від норм поведінки [16 с. 14]. Кількість позашкільних установ в республіці зросла на 193 одиниці, збільшилися асигнування на утримання позашкільних установ, збагатилася база для роботи гуртків [16, с. 21].

Слід також зазначити, що в багатьох позашкільних установах мали місце недоліки в організації гурткової роботи, оплаті праці керівників гуртків, доборі кадрів працівників тощо. Варто також відмітити, що ЦК ЛКСМУ, Міністерство освіти УРСР та Міністерство комунального господарства УРСР вивчали питання організації роботи з дітьми та підлітками за місцем проживання в ряді областей республіки і, як результат, з'явилося чимало цікавих і різноманітних форм роботи з школярами на житлових масивах, а саме: більше 8 тисяч дитячих майданчиків, 500 кімнат при будинкоуправліннях, 2800 площинних спортивних споруд. Зросла кількість клубів для підлітків, в яких працювали гуртки технічної творчості та художньої самодіяльності, проводилася масова туристсько-краєзнавча і спортивна робота, що значною мірою сприяло боротьбі з бездоглядністю дітей та підлітків. Поглибленню змісту виховної і дозвіллевої роботи зі школярами на житлових масивах значно сприяв Всесоюзний огляд-конкурс на кращу її постановку за місцем про-

живання, який проводився ВЦРПС та ЦК ВЛКСМ спільно з Міністерством освіти СРСР, Міністерством культури СРСР, Комітетом по фізкультурі та спорту при Раді Міністрів СРСР, Міністерствами комунальних господарств союзних республік. [16, с. 27-29].

Згідно Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів від 20 .06.1972 р. №463 та ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 7.07.1972 р. №326 «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді та подальший розвиток загальноосвітньої школи» було прийнято рішення про завершення до 1975 року здійснення середнього всеобучу, а також визнано доцільним у кожному радгоспі і великому колгоспі мати середню загальноосвітню школу. Зазначена постанова, а також прийняті 19.07.1973 р. «Основ законодавства СРСР та Союзних республік про народну освіту» визначили новий етап розвитку мережі позашкільних закладів, основні напрямки подальшого розвитку освіти, що характеризувалися високим ідейно-політичним спрямуванням [6, с. 6]

Розділ VIII «Основ законодавства СРСР та Союзних республік про народну освіту» був повністю присвячений питанням позашкільної освіти та діяльності їх закладів [5, с. 46]. А Закон «Про народну освіту», прийнятий 28.06.1974 р., зумовив зміни у розвитку позашкільних установ в Українській РСР, зокрема рекомендовано колгоспам, профспілкам, державним підприємствам та організаціям створювати такі позашкільні заклади як будинки і палаци піонерів та школярів, станції юних техніків, натуралістів, дитячі бібліотеки, музичні школи, піонерські табори та ін., створення численних дитячих майданчиків для проведення дозвілля дітей та підлітків, піонерських кімнат для їх виховання «в дусі комуністичних ідеалів» [4, с. 330].

Мережа позашкільних закладів розросталася і вимагала певного впорядкування. Кількість установ не повинна була вплинути на те, що якість навчання погіршиться. У зв'язку з цим Рада Міністрів СРСР прийняла постанову «Про номенклатуру та порядок створення позашкільних закладів», згідно з якою, з 1.01.1976 р. Міністерством просвіти СРСР разом із Радами Міністрів союзних республік було затверджено точний перелік позашкільних закладів [5], до якого входило 12 типових установ [1, с. 228], створено типові положення, відповідно до яких вони мали працювати.

Таким чином, у другій половині 70-х років, порівняно з попередніми десятиліттями, мережа позашкільних установ освіти була упорядкована, чітко окреслена та визначена, а її робота систематизована й регламентувалася спеціальними типовими положеннями, які змістовно описували основні напрями їх діяльності. З одного боку, це був період, коли внаслідок деяких реформ радянська система позашкільної освіти досягла найбільшого розквіту, що позитивно позначилося на мережі позашкільних закладів, з іншого боку, вже наприкінці 70-х і особливо на початку 80-х, хоча було прийнято ще ряд нормативно-правових документів, спрямованих на піднесення народної освіти, але, на жаль, вони не працювали - система вичерпала можливості самовдосконалення, радянська освіта поступово входила в кризовий період, піддавалася «застійним» впливам, характерним для всього суспільства.

Пленум ЦК КПРС 14.06.1984 року прийняв постанову №5/54 «Про основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи», яку ухвалила перша сесія Верховної СРСР одинадцятого скликання, надавши цьому

документу значення державного законодавчого акту, що визначив освітню політику в країні на наступні роки, задекларував демократичний стиль керівництва, гласності й плюралізму думок і вплинув на перегляд ідей організації дозвілля дітей та підлітків у закладах позашкільної освіти, пошук нових підходів з позицій гуманізму до виховання та відпочинку. Для реалізації поставлених завдань було видано ще ряд законодавчих актів. Закон СРСР 1985 року №48 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів СРСР Верховною Радою СРСР у зв'язку з Основними напрямками реформи загальноосвітньої і професійної школи та затвердженням нової редакції Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» регламентував зміни і доповнення у назвах закладів та їх статусі [2].

На виконання рішення XXVI з'їзду КПРС та квітневого (1984р.) Пленуму ЦК КПРС, колеги Міністерства освіти УРСР, ЦК ЛКСМУ, Міністерства сільського господарства УРСР, Міністерства плодоовочового господарства УРСР спільною Постановою «Про 30-річчя руху учнівських виробничих бригад» № 3/41р. від 18.04.84 та № С-37/23 від 14.04.84, №36, №25 регламентували обласним відділам народної освіти, обкомам комсомолу, обласним управлінням сільського господарства та виробничим аграрно-промисловим об'єднанням з плодоовочової продукції приурочити до 30-річчя учнівських виробничих бригад республіканський зліт учнівських виробничих бригад [18, с. 70-75].

Велику допомогу у вирішенні питань організації змістовного дозвілля учнівської молоді, задоволення її інтересів та творчих здібностей надавали соціально-педагогічні комплекси, що працювали, як з учнями, так і з дорослими, особливо з батьками, за різними секціями: масово-політичної роботи щодо благоустрою і матеріального забезпечення, організації дозвілля (штаби вихідного дня), спортивно-масової роботи, розповсюдження передового досвіду тощо. Залучення школярів, батьків та громадськості до вирішення всіх важливих питань життя позашкільних закладів у значній мірі сприяло й успішній реалізації на практиці ідеї гуманізації, демократизації й самоврядування шкільного життя, дозволило більш гнучко й об'єктивно підходити до організації змістовного дозвілля дітей та підлітків [20, с. 77], відкрило нові можливості для патріотичного та інтернаціонального їх виховання засобами народного мистецтва, більш активної діяльності, пов'язаної з розвитком самодіяльної творчості, вивченням рідної мови, історії й культури народу [21, с. 100]. В обласних центрах республіки рекомендувалося створити комплекси естетичного виховання дітей та юнацтва, до яких би входили спеціалізовані бібліотеки, центри позашкільної роботи, кіноконцертні зали, картинні галереї, кіноцентри, театральні та музичні студії, будинки дитячої творчості [23, с. 32].

Відповідно до постанови ЦК Компартії України від 9.09.1987 р. №8/88р «Про заходи щодо реалізації в республіці настанов XVII з'їзду партії, січневого (1987 р.) Пленуму ЦК КПРС у галузі національних відносин, посилення інтернаціонального і патріотичного виховання населення» визначено напрямом дальшого поліпшення виховання дітей та підлітків в дусі дружби народів СРСР, радянського патріотизму та пролетарського інтернаціоналізму [19, с. 32].

На виконання постанови Ради Міністрів від 17.08.1989 р. №218 «Про заходи щодо реалізації постанови з'їзду народних депутатів СРСР «Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики СРСР» Міністерством народної освіти УРСР внесено доповнення до робочих і перспективних планів діяльності, які розширили можливості демократизації і гуманізації освітніх установ, творчого пошуку і використання оптимальних форм, методів навчання, виховання й організації дозвілля зростаючого покоління [22, с. 65].

Таким чином, для даного періоду були характерні ідейно-політична спрямованість позашкільної освіти, комплексний підхід до навчально-виховної і дозвілдової роботи, їх плановість і централізація шляхом керування та контролю з боку органів народної влади. У цілому в країні зберігалася тоталітарна система, держава намагалася контролювати всіх і все, але всі проведені заходи у зв'язку із скочуванням країни у прірву економічної та ідеологічної кризи не дали бажаного результату, «реформа забуксувала», правлячий режим розкладався. Економічна і політична криза в державі доповнювалася моральною кризою радянського суспільства, назрівала потреба кардинальних соціально-економічних і політичних змін, можливості тоталітарної системи були повністю вичерпані. Позашкільна освіта залишалася у кризовому стані, такою вона була і на час проголошення незалежної України.

Декларація про державний суверенітет України, проголошена 16.07.1990 р. ВР УРСР, надала освітянам республіки право самостійного вирішення всіх питань, пов'язаних із вихованням і навчанням дітей та підлітків, одночасно зобов'язала до підвищеної відповідальності за долю дітей, «дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний духовний розвиток народу...», пошук нетрадиційних форм організації дозвілля дітей та підлітків в позашкільних закладах республіки, національно-культурного відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій. Надання позашкільній освіті статусу складової системи освіти України, законодавче закріплення права кожного на здобуття позашкільної освіти зумовило прийняття 25.06.1991 р. Закону України «Про освіту», введеного в дію Постановою ВВР №1144-ХІІ (1144–12) від 04.07.1991 р. [2].

Отже, на підставі аналізу архівних матеріалів, нормативно-правових документів та результатів дослідження нами виділено такі етапи в організації дозвілля дітей і підлітків у системі позашкільної освіти в Україні досліджуваного періоду (1960-1972; 1973-1984; 1960-1991).

Таким чином, аналіз змісту організації дозвілля дітей та підлітків у системі позашкільної освіти України означеної доби переконує, що значну увагу було приділено забезпеченню розвитку їх розумових і фізичних здібностей, талантів, обдарувань, формуванню основ комуністичного світогляду, моралі та дотичної до неї поведінки, підготовці до життя і праці, а також професійному вибору зростаючого покоління.

Список використаних джерел та літератури:

1. Балясная Л. К. Внешкольные учреждения: пособие для работников внешкольных учреждений / Л. К. Балясная. – М.: Просвещение, 1978. – 256 с.
2. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991. – №34. – ст.451. – www.rada.kiev.ua.

3. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР / Керівні матеріали про школу. — К.: Радянська школа, 1962. — С. 226.

4. Законодательство об охроне детства : сборник нормативных актов. / под ред. О.Г. Павшуковой. — К.: Радянська школа, 1982. — 520 с.

5. Народное образование в СССР : сб. норм. актов. — М., ЮРИД. Лит. — 1987. — 336 с.

6. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании. — М.: Известия Совета депутатов трудящихся СССР, 1973. — 40 с.

7. О реформе общеобразовательной и профессиональной школы : сб. документов и материалов. — М.: Политиздат, 1984. — 112 с.

8. Позашкільна освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання: у двох томах. — Офіц. вид. — К.: Форум, 2008.

9. Плани роботи обласно на 1960-1961р. // ДАЧО / Відділ народної освіти Чернівецького обласного виконавчого комітету Ради депутатів трудящих м.Чернівці. — Ф. 763, оп. 3, спр. 92. — 41 арк.

10. Накази Міністерства освіти УРСР // ДАЧО / Відділ народної освіти Чернівецького обласного виконавчого комітету Ради депутатів трудящих м.Чернівці. — Ф. 763, оп. 3, спр. 101. — 236 арк.

11. Положення про республіканський огляд шкільних музеїв, залів, кімнат В.І.Леніна, про республіканські олімпіади, естафети піонерів і школярів, присвяченої 50-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції // ДАЧО / Відділ народної освіти Чернівецького обласного виконавчого комітету Ради депутатів трудящих м.Чернівці. — Ф. 763, оп. 3, спр. 133. — 30 арк.

12. Переписка з Міністерством освіти УРСР з питань навчально-виховної роботи за 1967 р. // ДАЧО / Відділ народної освіти Чернівецького обласного виконавчого комітету Ради депутатів трудящих м.Чернівці. — Ф. 763, оп. 3, спр. 165 — 339 арк.

13. Інструктивні та методичні вказівки відділу позашкільного виховання обласним відділам народної освіти по позашкільному вихованню учнів за 1967 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Відділ позашкільного виховання. — Ф. 166, оп. 15, спр. 5134. — 37 арк.

14. Положення про роботу по позашкільному вихованню піонерів і учнів за 1968 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Відділ позашкільного виховання. — Ф. 166, оп. 15, спр. 6628. — 87 арк.

15. Звіт про роботу відділу позашкільного виховання за 1967-1968 н. р. Про стан комуністичного виховання у школах республіки. Підготовка до відзначення 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти УРСР. Статистичний відділ. — Фонд Р-166 оп.15, спр.6629. — 267 арк.

16. Довідки відділу до Ради міністрів та ЦК КП України з питань позашкільної роботи за 1972 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Відділ виховної роботи. — Ф. 166, оп. 15, спр. 8284. — 38 арк.

17. Документи засідань колегії Міністерства [стенограма, рішення, доповідні записки], 1980 рік // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Канцелярія. — Ф. 166, оп. 15, спр. 9054. — 131 арк.

18. Документи засідань колегії Міністерства [рішення, постанови, доповідні записки], 1984 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти УРСР. Канцелярія. – Ф. 166, оп. 15, спр. 9207. – 160 арк.

19. Документи засідань колегії Міністерства [рішення, постанови, доповідні записки], 1987 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Канцелярія. – Ф. 166, оп. 15, спр. 9325. – 207 арк.

20. Документи засідань колегії Міністерства [рішення, постанови, доповідні записки] 1989 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Загальний відділ. – Ф. 166, оп. 17, спр. 40. – 164 арк.

21. Документи засідань колегії Міністерства [рішення, постанови, доповідні записки] 1989 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Загальний відділ. – Ф. 166, оп. 17, спр. 41. – 165 арк.

22. Документи, направлені до Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР, ЦК Компартії України та інші державні органи з питань народної освіти [інформації, листування] 1989 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Загальний відділ. – Ф. 166, оп. 17, спр. 43. – 194 арк.

23. Документи, направлені до Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів та інші державні органи з питань народної освіти [інформації, листування] 1990 р. // ЦДАВОВУ / Міністерство освіти. Загальний відділ. – Ф. 166, оп. 17, спр. 81-113 арк.

ІСТОРИЯ ТА РОЗВИТОК ЗАСОБІВ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ

УДК 8125.378

Балахтар В. В., Балахтар К. С.

Стаття присвячена висвітленню проблеми відтворення власних назв при перекладі, історії та розвитку засобів передачі власних назв.

Ключові слова: власні назви, транслітерація, транскрипція, транспозиція, калькування.

ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ СРЕДСТВ ПЕРЕДАЧИ СОБСТВЕННЫХ НАИМЕНОВАНИЙ

Балахтар В. В., Балахтар К. С.

Статья посвящена изложению проблемы воспроизведения собственных наименований при переводе, истории и развитию средств передачи собственных названий.

Ключевые слова: собственные наименования, транслитерация, транскрипция, транспозиция, калькирование.

THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF TRANSFER THE PROPER NAMES

Balakhhtar V. V., Balakhhtar C. S.

The article deals with the problem of reconstruction of proper names in translation, history and development of transmission proper names.

Key words: proper names, transliteration, transcription, transposition, copying.

Проблема відтворення власних назв при перекладі має вагоме значення для існування кожного народу, нації. Адже жоден народ і, отже, його мова